

το βίο των Θεσσαλονικέων αγίων Συμεώνος και Θεόδωρου.

Το κείμενο αυτό είχε μια μακρά ιστορία. Η αξιολόγηση των διαδοχικών μορφών του (χειρογράφων και εκδόσεων), η επισήμανση των αλλαγών του (συντόμηση, μείξη, προσθήκες, παράφραση), η κριτική αποκάθαρσή του από τις πλαστογρα-

ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Από την ιστορία της ορθοδοξίας

ΗΛΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ
και ιερομονάχου **ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ**
Οι Θεσσαλονικείς όσιοι Συμεών
και Θεόδωρος,
πρώτοι κατοικήτορες του Άθω
και «της πανελλάδος πολιούχοι»

Αγιορειτικά Τετράδια, 4
Πανσέληνος, Άγιο Όρος, 1985

φήσεις που προκάλεσαν τις αμφιβολίες για την εγκυρότητά του, από «χρονολογίες που μας εκπλήττουν για την αφέλεια της ακριβείας τους» (σ. 18), οι συσχετισμοί γραπτής και προφορικής παράδοσης και αρχαιολογικών πληροφοριών (σσ. 36, 58), διαγραμμάτων αφηγηματικών καταστάσεων (σσ. 36, 57) τεκμηριώνουν μια ώριμη φιλολογική θεώρηση, που ξεκινά, πράγμα σπάνιο, φαίνεται, στους καιρούς μας, από μια προσεκτική ανάγνωση...

Η αξιολόγηση και αξιοποίηση των ιστορικών πληροφοριών του κειμένου επιτρέπουν τη χρονολόγηση των διάφορων περιόδων της ζωής των οσίων (9ος αι.), πυκνώνει την ιστορική εικόνα της αγιορείτικης πολιτείας της εποχής αυτής, επιτρέπει να διατυπωθούν σοβαρές υποθέσεις για την ανάπτυξή της, εγγράφει την αποστολική δράση των οσίων στα μεγάλα πολιτικοθρησκευτικά προγράμματα της αυτοκρατορίας, στο έντονο ενδιαφέρον της, την εποχή αυτή, για την ελληνική χερσόνησο και ιδίως την Πελοπόννησο (εκχριστιανισμό-εκπολιτισμό, ανάπτυξή της).

Τα «προλεγόμενα» των ερευνητών διαβάζονται σαν καλογραμμένο αστυνομικό μυθιστόρημα: κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών, πυκνή τεκμηρίωση των ερμηνειών, ζωντάνια του λόγου, suspense στην παρουσίαση... Ο αναγνώστης λυπάται ειλικρινά που η έρευνα σταματά: διαφορετικές αναγνώσεις θα μπορούσαν να φωτίσουν και άλλες όψεις του ελληνικού χώρου την εποχή εκείνη, ν' αυξήσουν τη γοητεία της.

Ας αναφέρουμε, ενδεικτικά, δύο άλλα σημεία. Το πρώτο περιγράφει την εκχέρωση με φωτιά τής γύρω από το (Μεγάλο) Σπήλαιο περιοχής:

«... έκαμαν αρχήν να κοπιάζουν εις το να καθαρίσουν τα δάση και την ύλην του τόπου. Και δια περισσότερη ευκολίαν εγνώρισαν εύλογον να βάλλουν φωτιά εις την ύλην εκείνην. Πρώτον λοιπόν ευγάζοντες από το Σπήλαιον την θειαν εικόνα με λιταίς και με δάκρυα, έπειτα βάλλοντες την φωτίαν εις τας ρίζαις του βουνού ολοτριγυρα, με ευκολίαν κατέκαυσαν όλην

εκείνην την ύλην, εις της οποίας τον φλογισμόν έκαμεν και το πρώτον θαύμα (...) Έστοντας λοιπόν και να εκαθαρίσθη τέτοιας λογής το Σπήλαιον και να κατευκαύθη η ύλη...» (στ. 555-566 και 593-595).

Η ιστορία των αγροτικών τεχνικών θα επισήμαινε εδώ μιά από τις παλαιότερες, και σπάνιες, μνείες της πρακτικής αυτής που εφαρμοζόταν για τη δημιουργία νέων καλλιεργήσιμων γαιών. Τη σημασία τους υπογραμμίζει για τη Δυτική Ευρώπη, την ίδια περίοδο, ο G. Duby, που τονίζει και την αξία της έρευνας για τη συγκέντρωση των σχετικών πληροφοριών: «Χρήσιμες ενδείξεις υπάρχει περίπτωση», γράφει, «ν' ανιχνευθούν ακόμη και σε κείμενα που θα έδιναν την εντύπωση ότι δεν έχουν καμία σχέση με την αγροτική κατάκτηση. Οι βίοι των αγίων (...). Ο πρώτος σκοπός της έρευνας αυτής είναι να τοποθετήσουμε καλύτερα στο χρόνο την κίνηση των εκχερσώσεων, και κατά πρώτο λόγο την έναρξή της. Σε ποια στιγμή, σε αυτή ή την άλλη περιοχή, οι εκχερσώσεις άρχισαν να πολλαπλασιάζονται ή ν' απλώνονται;» (*L' economie rurale et la vie des campagnes dans l' Occident medievale*, τ. 1, σσ. 150-1, Flammarion, Paris 1977).

Ένα άλλο σημείο του βίου των οσίων αναφέρεται στην ασκητική διαβίωση της Κόρης που «της έδιναν ψωμίον και νερόν και ολίγα όσπρια βρεμένα και κανένα λάχανον ή χόρτον με τα οποία επέρνα την ζωήν της η μακαρία εκείνη» (στ. 633-35). Η ιστορία της διατροφής θα έμπαινε στον πειρασμό να δει σε αυτό την περιγραφή της τυπικής αγροτικής τροφής της εποχής της σύνταξης του χειρογράφου (και πολύ μεταγενέστερων). Θ' άξιζε τον κόπο να συσχετισθεί και πάλι η πληροφορία αυτή με αντίστοιχες παρατηρήσεις του G. Duby: «Εκτός από τα σιτηρά, θεωρούσαν όλες τις άλλες τροφές του τραπεζιού ως δευτερεύουσες, μη αναγκαίες, ως και τις αρχές του 14ου αιώνα, τις προσέφεραν για απόλαυση και ως πολυτέλεια (...). Με τον πλούτο αυτών των μη αναγκαίων και την ποιότητα του ενδύματος εκφραζόταν κατά κύριο λόγο η ιεραρχία των "τάξεων". Αλλά στη σκέψη όλων των ανθρώπων, το ψωμί παρέμενε η πραγματική τροφή», (στο ίδιο, σ. 147).

Οι βίοι αγίων είναι ηθικοπλαστικά ή λειτουργικά αναγνώσματα, ναι, αλλά όχι μόνο. Η κριτική τους ανάγνωση τους κατακυρώνει και ως ιστορικά κείμενα, που μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε όχι μόνο τη θρησκευτική και πολιτική αλλά και άλλες όψεις ιστορικών περιόδων, κάποτε ελάχιστα γνωστών. Η ιστορία της διατροφής, των αγροτικών τεχνικών, των νοοτροπιών και πολλές άλλες καλούνται να τους αξιοποιήσουν. Οι εκδότες του βίου των Θεσσαλονικέων οσίων μας έδωσαν ένα καλό δείγμα της αξίας τους.

Η ΒΙΒΛΙΟΕΚΔΟΤΙΚΗ μας παραγωγή αντιζυγίζει συχνά τον μικρό αριθμό αντιτύπων με την προτίμησή της στα ογκώδη και πολύχρωμα βιβλία: η κακοτεχνία και κακογουστιά συνοδεύουν την πολυτέλεια (kitsch), η κερδοσκοπία αυξάνει τον όγκο και πέρα από το διπλάσιο (βλ. πρόσφατα εκδομένο best seller), η αδιαφορία και απαιδευσία οδηγούν σε έντυπα καταστροφικά σε περιεχόμενο και θλιβερά σε μορφή. Οι εξαιρέσεις, ευτυχώς, είναι αρκετές. Σκοπός του σημειώματος είναι να παρουσιάσει ένα πολύ μικρό, προσεγμένο βιβλίο, για να επισημάνει την αξία προσπαθειών «μικρών το δέμας», που υπηρετούν γόνιμα κάποιους τομείς, και να παραθέσει με συντομία τις σκέψεις που αυτό προέκλεσε.

Ο ιστορικός Ηλ. Αναγνωστάκης και ο θεολόγος ιερομόναχος Ιουστίνος Σιμωνοπετρίτης αποφάσισαν να ξαναδιαβάσουν